оперативністю виконання документації і аналогічним показникам, то заходи щодо удосконалювання організації чинного виробництва, пристосування його до конкретних умов можна розглядати як частину роботи з удосконалювання управління. У даному випадку відбувається як би удосконалювання об'єкта, підвищення його чутливості, податливості до керуючих впливів.

Для практичних цілей заходи стосовно удосконалювання організації виробництва, що здійснюються з метою підвищення ефективності функціонування об'єкта і його керованості, доцільно розглядати як складову частину робіт з удосконалювання управління.

У зв'язку з тим, що економічний об'єкт — самонастроювальна система управління, перебудова її структури в процесі функціонування, відповідно до термінології теорії управління, є складовою частиною управління. Управління системою покликано забезпечити її цілеспрямоване поводження при зовнішніх умовах, що змінюються. Це досягається її належною організацією, під якою слід розуміти структуру системи і засоби функціонування її елементів.

У системі, організація котрої однозначно визначена при її створенні, управління зводиться до забезпечення розрахункових значень її перемінних — внутрішнього стану і виходів — при відхиленнях зовнішніх умов і параметрів системи від розрахункових. Усе більш широке застосування одержує агрегатний принцип побудови системи управління, при якому структура системи рухлива і формується стосовно конкретних умов її функціонування.

Таким чином, є об'єкт, суб'єкт управління і засоби, канали впливу суб'єкта на об'єкт управління. Функціонування ж кожного з виділених компонентів системи потребує постійного удосконалювання.

Таким чином, практична програма удосконалювання управління підприємствами на науковій основі, що відповідає вимогам сучасного періоду господарської реформи, зводиться до трьох основних етапів:

1. Дослідження відносин і механізму управління на конкретних об'єктах (підприємствах, організаціях і підрозділах), узагальнення свого досвіду, досвіду родинних підприємств і удосконалювання на основі цього аналізу існуючої системи управління.

2. Розробка теоретичних проблем (формування теорії управління), заснованої на узагальненій практиці підприємств, вивченні історичного досвіду господарського будівництва, науково-теоретичної спадщини в галузі організаційної науки, закордонної теорії і практики господарського управління. За своєю сутністю цей етап не буде простим підсумком знань, а являтиме собою синтез теорії і практики, що відноситься до минулого і чинного. При вивченні на цьому етапі проблем управління необхідно не тільки засвоїти фактичний матеріал (суму знань), а й опанувати творчими навичками дослідження, інакше кажучи, перед дослідниками стоїть задача не просто одержати суму знань, а виробити в собі спроможність створювати нове, раніше невідоме. Домогтися цього можна лише при глибокому оволодінні методами наукового дослідження.

3. Широке використання результатів теоретичних і експериментальних досліджень, що ведуться в наукових і навчальних закладах з метою подальшого удосконалювання управління.

Приведений перелік робіт не претендує на вичерпну повноту. Факторами, що обумовлюють цей висновок, є наступні: по-перше, деталізація робіт може бути продовжена; по-друге, просто деякі роботи можуть виявитися упущеними; по-третє, постійний розвиток управлінської науки виявляє нові напрямки робіт.

Разом з тим класифікацію можна вважати основою для упорядкування робіт з удосконалювання управління.

Як висновок, доцільно підкреслити, що нагальна проблема удосконалювання управління, про що йшла мова в наведеному дослідженні, є в умовах сьогодення ще досить актуальною і вимагає від науковців-менеджерів та практиків-керівників активного поєднання зусиль в розробці та впровадженні комплексних програм перебудови чинних і формування якісно нових систем управління, адекватних ринковим умовам господарювання.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТОВАРНОЇ КОН'ЮНКТУРИ: ГЕНЕЗИС ПРОБЛЕМИ І УТОЧНЕННЯ ЦІЛІ

УДК 338.12.017

Кратт О.А.

Для останнього десятиріччя функціонування вітчизняної економіки характерні настільки стрімкі темпи переходу до товарно-грошових відносин, що економічна теорія не встигає осмислити і дати

оцінку змінам, які відбуваються. Господарська практика, що пішла вперед, ставить перед ученими низку питань, відповіді на які безпосередньо пов'язані з умілим використанням окремих економічних категорій, зокрема такої категорії, як товарна кон'юнктура.

Приватна ініціатива обумовила зростання ділової активності. Кількість оферентів значно збільшилася, що загострило проблеми збуту. Для успішної діяльності в умовах жорсткої конкурентної боротьби оферентам необхідна інформація про ситуацію на ринку. Таку інформацію можна отримати в результаті досліджень товарної кон'юнктури. У цій ситуації на перший план виходить проблема створення методичного апарату досліджень. Водночас необхідно виходити з аксіоматичної тези, що дослідження товарної кон'юнктури, як і будь-яке інше дослідження, не є самоціллю. Тут очевидні два твердження: з одного боку, наявність проблеми, а з другого — точно сформулювана мета досліджень для одержання потрібних результатів. Це визначає послідовність проведення досліджень. Абсолютна більшість авторів, які розглядають проблеми маркетингових, або ринкових досліджень, вважають, що визначення проблеми є першим, а постановка цілі — другим етапом алгоритму досліджень. Від того, настільки глибоко буде осмислена проблема, ясно та чітко сформульована мета, залежить результат, тому що немає нічого більш марнотратного, ніж робити з високим ступенем ефективності того, чого взагалі не варто було б робити. На перший погляд, проблема очевидна: зовнішнє середовище підприємства мінливе, та, отже, необхідно знати його стан. Проте дозволимо засумніватися в істинності даного твердження, оскільки не завжди те, що лежить на поверхні явищ або процесів, відбиває їх сутність.

Багато в чому, якщо не в основному, розуміння необхідності проведення подібного роду досліджень пов'язане з осмисленням самого явища, його сутністю. Варто обмовитися, що як сама товарна кон'юнктура, так і пов'язані з нею дослідження не є новими в економічній теорії та практиці. У західній економічній думці питання вивчення кон'юнктури знайшли відбиток у роботах багатьох видатних учених-економістів (наприклад таких, як К. Маркс і Й.А. Шумпетер), в подальшому теоретичні аспекти кон'юнктури теж одержали широкий і всебічний розвиток. У вітчизняній економічній науці в різні періоди до кон'юнктури було різне ставлення. У 20 – 30-ті роки становлення цього поняття пов'язують з іменами таких неабияких учених, як М.Д. Кондратьєв і Є.С. Варга. Протягом багатьох років розробка теорії й удосконалювання методики вивчення кон'юнктури, як правило, пов'язувалася з зовнішньоекономічною діяльністю радянських підприємств на світових товарних ринках. Цьому були присвячені роботи Д.І. Костюхіна, Ф.М. Левшина, А.А. Манукяна, С.П. Нікітіна, Ф.Г. Піскоппеля, В.О. Шількрута та багатьох інших. Необхідно відзначити, що в період економічних реформ, які проводилися в радянській економіці на початку шістдесятих років, проблемам дослідження кон'юнктури ринку також приділялася увага. Типовими в цьому відношенні є роботи Ф.О. Крутікова. Якщо відійти від ідеологічних нашарувань, то багато тез із робіт вищезгаданих авторів може бути прийнято як вихідні при визначенні причин, що обумовили необхідність у дослідженні кон'юнктури.

Проте, незважаючи на всебічне й глибоке вивчення проблеми, серед учених відсутня єдність поглядів при позначенні проблем, пов'язаних з вивченням товарної кон'юнктури. Зі значним ступенем умовності можна виділити три підходи до визначення необхідності даного виду досліджень. Перший значною мірою пов'язаний з теоретичними аспектами осмислення проблеми, другий — з практичним боком, а третій — з відсутністю осмислення проблеми.

Різниця між першим і другим підходом існує тільки за формою, але не за суттю. Остання полягає в тому, що суб'єкти ринку неминуче зазнають впливу багатьох несприятливих чинників, що діють ззовні та знижують у більшому або меншому ступені їх ділову активність. Оскільки дослідження товарної кон'юнктури пов'язані з впливом зовнішніх чинників, то їх цілі полягають у дослідженні цього впливу, хоча й формулюються авторами по-різному.

Проте існують докази, що дозволяють поставити під сумнів істинність даних висновків. По-перше, оскільки мова йде про товарну кон'юнктуру, то зовнішні чинники впливають на співвідношення попиту й пропозиції. Якщо на ринку є один продавець і один покупець, то проблеми відсутності рівноваги між попитом і пропозицією не може бути в принципі. Отже, дія зовнішніх чинників виявляється тільки в тому випадку, якщо на ринку присутні багато суб'єктів як з боку попиту, так і з боку пропозиції. У цьому зв'язку вельми істотним вважається уточнення кількості ринкових суб'єктів, що визначає масштаб товарної кон'юнк-

тури. М.Д. Кондратьєв залежно від масштабу виділяє дві класифікації кон'юнктури. Відповідно до першого він розрізняє кон'юнктуру світового господарства, народного господарства країни, району. Відповідно до другого — кон'юнктуру народного господарства країни в цілому і галузі зокрема [4, 71]. Якщо в першій класифікації масштаб розширюється територіально в межах одного товару, то в другому випадку — в межах товарів різних галузей. Проте і в першій, і в другій класифікації кожний наступний рівень кон'юнктури є сумою попередніх. Таким чином, підприємства однієї товарно-галузевої орієнтації, що діють на локальному ринку, є найменшою одиницею дослідження кон'юнктури. При цьому вплив зміни кон'юнктури в першу чергу відчувають на собі суб'єкти, що складають найменшу одиницю. Отже, можна зробити висновок, що пошук проблем, які обумовили необхідність досліджень товарної кон'юнктури, треба вести в межах найменшої одиниці. В свою чергу, аксіоматичне твердження, що попит визначає пропозицію, зумовлює той факт, що зміни у співвідношенні попиту й пропозиції, як правило, в більшому ступені стосуються трансформації діяльності оферентів. Тому проблеми, які обумовили необхідність проведення досліджень, у першу чергу пов'язані з поводженням оферентів. Слушність цих висновків підтверджується також тією обставиною, що вітчизняна економіка дотепер слабко інтегрована у світову економіку, а, значить, пошук проблем в абсолютній більшості випадків слід вести в межах найменшої одиниці досліджень.

По-друге, в межах найменшої одиниці сила дії зовнішніх чинників може бути такою, що деякі оферентиприпиняють функціонування, тобто дія чинників носить вибірковий характер. У свою чергу, вибірковий характер елімінації визначається не зовнішніми чинниками, а властивостями самих оферентів. Таким чином, банкрутство оферентів приймає закономірний характер, що виявляється через посередництво внутрішніх сил, які діють усередині даного товарного ринку. Ці внутрішні сили складають другу групу чинників, що діють усередині товарного ринку і у його складі перетворюють оферентів. Дана група перетворюючих чинників відноситься вже безпосередньо до механізму ринкової регуляції і є не чим іншим, як конкуренцією оферентів. Індивідуальна, тобто внутрішньогрупова конкуренція, виявляється у взаємодії внутрішніх сил оферентів, діючих на певному товарному ринку, із зовнішніми чинниками. Проте безпосередньо перетворюючу роль відіграє в цьому випадку співвідношення сил у самій групі оферентів, тобто внутрішні чинники. Оскільки кожний оферент має індивідуальні особливості не тільки рівня, а й форми своєї активності, то різні оферентипотрапляють або в більш, або в менше сприятливе положення. У цій конкуренції розв'язується питання про їх нормальний розвиток і наявність потенціалу, що дозволяє оферентам перебороти несприятливий вплив зовнішніх чинників. Перевірка індивідуальних якостей закінчується при цьому лише одним із двох можливих варіантів — функціонування чи елімінації. При цьому вплив зовнішніх чинників має випадковий характер, але їх результат є закономірним, тому що визначається індивідуальними якостями окремих оферентів.

Вважаємо важливим відзначити, що вихід з ринку оферентів, що відрізняються від норми, які змінилися у відповідь на минулі стимули або реагують на випадкові коливання кон'юнктури, веде до стабілізації групи. Стабілізація стосується при цьому тільки кінцевого результату функціонування оферентів, що залишився незмінним. Стабілізуюча форма добору змінює механізм їх функціонування. Підвищується роль внутрішніх чинників розвитку порівняно з зовнішніми, на місце зовнішніх чинників стають внутрішні керуючі механізми розвитку. Оферентистають незалежними від випадкових коливань кон'юнктури, вони повніше й краще можуть використовувати середовище в процесі свого функціонування, тобто вони захищені від несприятливих впливів середовища високим порогом реагування.

Оферентиякі збереглися після відносної стабілізації кон'юнктури, мають досвід виживання в конкурентній боротьбі. Останній може бути визначений як інформація, що постійно затребувана оферентами при взаємодії з чинниками зовнішнього середовища. Використання інформації — наслідок загальної стабілізації формоутворення, загального підвищення надійності регуляторних механізмів.

Таким чином, проблеми, пов'язані з необхідністю дослідження кон'юнктури, обумовлені впливом не стільки зовнішніх чинників, скільки внутрішніх. Виходячи з нового підходу до визначення проблеми, слід уточнити мету дослідження товарної кон'юнктури. Вона полягає у вивченні змін безпосередньо оферентів під впливом зовнішніх чинників, що веде до появи незалежності, усталеності, стабільності їх функціонування.

Література: 1. Кондратьєв М.Д. Проблеми економічної динаміки. — М.: Економіка, 1989. — 528 с.